

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

CICLE DE RETORN

Processos d'aprenentatge. Retorn d'experiències

- Vila Pou, Eva
Universitat de Barcelona.
Àmbit de Gravat. Departament de Pintura. Facultat de Belles Arts.
Carrer Pau Gargallo 4, 08028 Barcelona, Catalunya.
evavilapou@ub.edu
- Pastó Aguilà, Cristina
Universitat de Barcelona.
Àmbit de Gravat. Departament de Pintura. Facultat de Belles Arts.
Carrer Pau Gargallo 4, 08028 Barcelona, Catalunya.
cripasto@ub.edu
- Casanovas Aleix, M. Mercè.
Universitat de Barcelona.
Àmbit de Gravat. Departament de Pintura. Facultat de Belles Arts.
Carrer Pau Gargallo 4, 08028 Barcelona, Catalunya.
mercecasanovas@ub.edu

1. **RESUM:** Experiència d'innovació docent iniciada el curs 2012-13 i adreçada als alumnes de darrer curs de l'Àmbit de Gravat de la Facultat de Belles Arts. És un cicle on s'invita un ex-alumne, amb una trajectòria artística interessant, a presentar els seus treballs a la Facultat. L'exercici d'aquesta proposta ens ha confirmat la importància que representa per a l'aprenentatge artístic connectar la universitat amb el món professional i establir una relació directa entre docent, estudiant i artista.
2. **ABSTRACT:** The experience of educational innovation that began in 2012-13 and addressed to the students of the last academic year in the field of Printmaking at the Faculty of Fine Arts. It is a program where we invite an alumn, with an interesting artistic career to present their work at the Faculty. The experience of this proposal has confirmed to us the importance of artistic learning to link the University with the

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

professional world and establish a direct relationship between teacher, student and artist.

3. **PARAULES CLAU:** Innovació docent, processos de docència-aprenentatge, obra gràfica, intercanvi d'experiències reconeixement / **KEYWORDS:** Innovation, teaching and learning processes, graphic works, exchange of experience, acknowledgement

4. DESENVOLUPAMENT:

a) Objectius

El cicle De Retorn basa la seva proposta en el valor de l'intercanvi, potenciant en els estudiants la col·laboració entre iguals.

La finalitat d'aquest projecte és que alguns dels alumnes que han estudiat a la nostra Facultat, i que actualment destaquen en el seu camp, puguin mostrar la seva obra i el seu recorregut a l'alumnat que en l'actualitat està cursant estudis amb nosaltres. D'aquesta manera, nosaltres com a docents podem, amb aquest nou estímul, incidir i recolzar-los en el seu aprenentatge.

Així mateix, un altre dels objectius és que els estudiants puguin constatar com a partir d'unes investigacions iniciades a la Universitat s'ha anat consolidant i madurant una obra artística.

Ahora, aquest cicle pretén ser un reconeixement per part de la Facultat cap al treball assolit per l'ex-estudiant i fer-lo extensiu a la totalitat del col·lectiu acadèmic.

En el procés d'aquest cicle, una altra finalitat evident és obrir un diàleg directe entre artista i estudiant, establint un apropament que potencia les competències transversals tant imprescindibles pel seu desenvolupament d'aptituds, coneixements i valors que el vincularan a un entorn professional posterior.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

A més aquesta proposta quedarà registrada en una publicació digital que agruparà imatges de l'activitat i una breu explicació del procés, així com unes entrevistes concises als artistes convidats –a base de de preguntes i respostes curtes- en relació a la seva experiència a la Universitat i el seu treball posterior. Aquesta publicació estarà inclosa en el Blog dels tallers de gravat de la nostra Facultat i anirà il·lustrada amb fotografies i vídeos registrats de l'experiència. Un fons de consulta per a futurs estudiants.

En relació a aquest projecte docent, després de cada cicle De Retorn es fa una enquesta a l'alumnat que n'ha format part amb la finalitat d'esbrinar de quina manera aquesta actuació potencia l'aprenentatge dels nostres alumnes. L'objectiu és detectar i esmenar formes i actituds i potenciar-ne de noves destinades a la millora de la docència.

b) Descripció del treball

La relació de proximitat que s'estableix entre docents i alumnes d'últim any de carrera s'apropa en alguns casos a la complicitat i col·laboració mútua dins l'àmbit de l'art, habitual entre els artistes. Connexió que en molts casos continua un cop acabada la carrera mitjançant la difusió de la informació (beques, convocatòries, propostes, tallers...) que els docents gestionem, així com l'intercanvi d'opinions, projectes compartits, etc. I és a partir d'aquest lligam establert entre alumne i docent on s'estableix el projecte d'aquest cicle De Retorn. Com a docents considerem que tots aquells coneixements transmesos a l'alumne i que es tradueixen en assoliments (exposicions, premis, etc) s'acaben retornant gràcies a aquest cicle.

En primer lloc es fa una selecció dels ex-alumnes que coneixem i que ja es mouen amb certa desimboltura i reconeixement dins el món professional. És a dir, que ja desenvolupen en el mercat artístic alguna faceta artístic-gràfica.

Un cop seleccionat, l'ex-alumne i artista és convidat a presentar el seu pensament, procés artístic i obra.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

En primer lloc fa una intervenció oral davant dels alumnes als quals va adreçat el projecte d'innovació docent. Amb aquesta primera intervenció, els alumnes i l'ex-alumne-artista convidat s'apropen mútuament en els mateixos tallers de gravat. És a dir, on fa pocs anys el propi ex-alumne-artista exercia d'estudiant i, per tant, treballava en el mateix entorn i en les mateixes condicions. Resituat en aquest espai exposa i mostra els seus treballs facilitant l'intercanvi d'experiències. Aquest primer contacte obre els ulls als alumnes que veuen molt proper l'artista convidat que els incita a projectar-se en el món professional. En el taller hi ha, doncs, un primer contacte artista-alumne i és on es comencen a crear llaços de confiança i de coneixement entre uns i altres.

Aquesta xerrada-col·loqui als tallers té lloc amb els estudiants de darrer curs i que estan matriculats al Taller de Creació III de la Secció de Gravats. Però és a la sala d'exposicions on s'amplia la docència dirigida als alumnes de Gravats i ampliada als alumnes i docents de la resta de la Facultat.

La disposició que té el convidat de la sala d'exposicions facilita que aquest pugui mostrar no només la seva obra sinó la trajectòria de la seva obra. D'aquesta manera els alumnes poden constatar com a través de les obres mostrades hi ha un recorregut de pensament iniciat quan el convidat era alumne. D'aquesta manera, la sala d'exposicions funciona com un entorn real d'aprenentatge, com ho són les aules i els tallers.

Però no tan sols hi ha la possibilitat d'admirar i contemplar la seva obra, sinó que el propi ex-alumne realitza una visita guiada a l'exposició. Una visita oberta a tothom i on hi és present la reflexió i el qüestionament de l'obra artística des de diferents vessants. L'experiència vital i professional de l'artista convidat també és converteix en un recurs per a l'aprenentatge.

El curs 2012-2013 es va iniciar aquest projecte. El seu èxit ens va empenyer a convertir-lo en un cicle anual recopilant nous artistes que poguessin enriquir els pensaments dels nostres alumnes.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

El mes de gener de 2013 convidàrem l'ex-alumna i artista Sandra March que ens presentà la seva última creació: *I hear you*, instal·lació que es mostrarà a la Sala d'exposicions de la Facultat, del 22 de gener al 5 de febrer de 2013. Tal com ella mateixa explica, Sandra March entén la pràctica artística com un mitjà per repensar i reflexionar sobre velles-noves temàtiques. La seva obra abraça, bàsicament, quatre àmbits d'especulació: el cos i el concepte de corporeïtat; els valors i estereotips associats al gènere; la quotidianitat, l'autobiografia i la història de qui l'envolta com a material artístic capaç de connectar i enllaçar amb la sensibilitat col·lectiva. Manté una voluntat d'experimentació amb diferents disciplines, amb la intenció de vertebrar les seves propostes des d'un punt de vista no restrictiu, fent una actualització a través d'una mirada crítica, pedagògica i irònica.

La Sandra March va decidir fer Belles Arts quan ja tenia com a bagatge altres estudis superiors. Això juntament a les seves ganes inesgotables de crear fent servir recursos molt personals i gens estereotipats va donar als alumnes una visió d'una artista diferent. Una artista amb les idees molt clares que transmetia una gran seguretat en la seva convicció de formar part del món de l'art, de viure de l'art.

La idea de l'esforç, de la feina ben feta, amb rigor, però aprofitant la imaginació i la creativitat, amb molt pocs recursos econòmics estaven dirigits a l'elaboració d'un producte atractiu i llaminer i sobretot d'una diversitat exemplar. Llibres, objectes múltiples, edicions, interactuant amb tota mena de disciplines: gràfica, poesia, performances, instal·lacions, etc.. La seva valentia, entusiasme i ganes de transcendir reptes va mostrar als alumnes d'una manera molt propera un ventall de valors artístics i humans que donaven forma a un cúmul de possibilitats artístiques enorme.

El mes d'octubre 2013, per segona vegada i seguint la proposta convidàrem la parella d'artistes i ex-estudiants Mariaema Soler i Marta Fuertes que formen el col·lectiu artístic "Las Taradas".

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

A diferència de la Sandra March, són una parella d'estudiants que durant la carrera, i sobretot al darrer any van començar a treballar juntes. L'afinitat estètica, tècnica i temàtica que llavors compartien ambdues ha donat com a resultat una experiència compartida molt fructífera. Tal com elles mateixes expliquen, han pogut continuar amb els seus projectes gràcies a l'ajuda de beques i presentant-se a tot tipus de convocatòries, a més de seguir el circuit habitual de galeries que resulta més difícil i restrictiu.

Ensenyaren el seu treball amb la mostra: *Hogar dulce hogar* a la sala d'exposicions, del 28 d'octubre al 4 de novembre de 2013 i feren una intervenció als Tallers de Gravat dirigida exclusivament als alumnes d'aquesta secció on desplegaron el seu pensament artístic, desvelaren estratègies professionals i mantingueren un diàleg molt profitós.

Aquesta intervenció la repetiren també el dia de la inauguració presentant la seva obra, dialogant amb els assistents i interactuant amb el públic mitjançant una de les seves obres.

El nom d'aquesta parella d'artistes introdueix amb una bona dosi de sarcasme i humor el repte de desafiar els convencionalismes de la societat i del món de l'art. El sexe, la relació amb el propi cos tot allò que amaguem per a la intimitat de la llar és mostrat mitjançant l'autocrítica. L'humor que despleguen serveix també com a eina per apropar les obres a l'espectador amb la finalitat de tenir-lo en compte perquè acabi participant i fins i tot formant part de l'obra.

L'obra de "Las Taradas" es centra en la relació de la dona amb el seu entorn físic immediat, físic i psicològic i conscients de la seva identitat com a dones, en moltes ocasions mostren les accions quotidianes com a noves possibles temàtiques.

El dibuix utilitzat habitualment per elles és la base de la majoria dels seus treballs i el fan conviure amb perfecta harmonia amb altres llenguatges com els mitjans digitals, vídeos, instal·lacions, fotografia, so... interactuant amb objectes i materials domèstics i envaïnt espais.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

La proximitat desplegada per aquesta parella d'artistes a través del diàleg va desvelar als nostres alumnes facetes del món de l'art desconegudes per a ells: el treball en equip i com l'humor a través de l'autocrítica i les coses simples i senzilles pot ser també un recurs artístic.

c) Resultats i/o conclusions

En aquesta segona edició del cicle, vam concloure l'activitat passant un qüestionari als alumnes on els demanaven a través d'una sèrie de preguntes que valoressin diferents aspectes d'aquesta iniciativa. A partir de les seves respostes hem pogut veure com hi ha una sèrie de temes o qüestions, valorats unànimament i de manera molt positiva. Entre ells destaquem:

- La possibilitat d'establir un diàleg directe, en primera persona amb un artista jove, proper a ells, tant per edat com per motivacions i interessos i amb un llenguatge molt pròxim. Això facilita l'intercanvi de recursos generacionals. I també propicia valors com l'empatia i la visió d'un possible futur com artistes.
- L'ampliació de coneixements, recursos i suports artístics més enllà dels usats tradicionalment a la Facultat i, en el cas d'aquestes artistes, usats amb tota naturalitat. Per exemple, en *Las Taradas*: la utilització dels tovallons de paper *d'un sol ús*, els vestits de paper...-el vestit com a concepte i mitjà per treballar temes com la quotidianitat, la fragilitat, el propi cos en relació amb l'entorn, la identitat o la crítica social-. En el cas de la Sandra March, materials industrials, fets en sèrie, etc... Moltes vegades són materials senzills, no cars... on l'interès justament recau en redescobrir-los i usar-los com a material artístic.
- Com aprofitar les plataformes de suport existents per als artistes joves, com ho són els concursos, les beques, les estades en tallers o centres d'art nacionals o internacionals, etc.... Tant la Sandra March com *Las Taradas* transmetieren als

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

alumnes la importància d'estar alerta a tot tipus de convocatòries i de presentar-hi propostes, com una molt bona manera d'anar consolidant els propis projectes i de fer curriculum.

- Descobriment de noves formes de treballar, com és el fet de col·laborar amb un altre -el cas de *Las Taradas*- contraposat i molt diferent a l'artista que projecta individualment. La idea de treball en comú, de compartir coneixements, entorn d'una cultura col·lectiva i d'un pensament semblant.
- Descoberta, a través dels exemples dels artistes convidats, de diferents possibilitats artístico-professionals; la majoria d'elles relacionades amb la nostra realitat contemporània estretament vinculada al món virtual.
- Completar la comprensió d'alguns aspectes artístics difícils de transmetre des d'un ensenyament reglat.

Després d'haver realitzat dues edicions d'aquest cicle podem concloure que el contacte directe entre l'artista ex-alunme i l'estudiant acaba sent una forma d'aprenentatge totalment viva i destacable, que reforça la relació d'allò que succeeix a la Universitat amb l'exterior, amb la professió i el món laboral, una vinculació que no cal perdre de vista. La relació directa entre docent, artista i estudiant suposa una millora de la qualitat del procés d'ensenyament-aprenentatge i de seguida es fa visible en els resultats dels alumnes: noves perspectives del propi treball, possibilitats abans inimaginables, maduresa en les decisions, comprensió sobtada d'aspectes artístics gràcies a l'enteniment del treball dels altres, etc... L'intercanvi, l'experiència directa i la possibilitat de qüestionar les diferents temàtiques i opcions escollides directament amb l'artista és una font ineludible de coneixement. El diàleg s'entén en el procés creatiu com una eina bàsica per a la maduració de les seves propostes i es valoren les aportacions comunes i els canvis com una metodologia necessària per a la producció artística.

MODELS FLEXIBLES DE FORMACIÓ: UNA RESPOSTA A LES NECESSITATS ACTUALS

Tant l'exposició de la Sandra March com la de Las Taradas ha despertat gran curiositat entre els alumnes i docents de la Facultat. Han estat exposicions molt visitades i en molts casos reiteradament.

En general, doncs, hem constatat una resposta molt positiva i favorable per part dels estudiants i satisfacció i interès per la gran majoria de professors de la Facultat.

5. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

Amegan, S. *Para una pedagogia activa y creativa*. México: Trillas, 1993.

Díaz, M. de Miquel. *Metodologías de enseñanza y aprendizaje para el desarrollo de competencias*. Barcelona: Alianza Editorial, 2006.

Johnson, D.W.; Johnson, R.T.; Holubec, E.J. *El aprendizaje cooperativo en el aula*. Barcelona: Paidós, 1999.

Moreira, M.A. *Aprendizaje significativo crítico*. Porto Alegre, 2005.